

KOLMESTA KOLMEENKYMMENEEN KOSKETINSOITTAJAA

Haastattelututkimus sointuopetuksesta Näppärikurssin harmoniryhmissä

Seminaarityö

Kevät 2017

Opettajan pedagogiset opinnot

Tampereen yliopisto

Neea Lamminmäki

Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

Kansanmusiikin aineryhmä

kirjallinen työ

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 NÄPPÄRIPEDAGOGIIKKA	5
2.1 Rajatonta ja ajatonta musiikkikasvatusta	5
2.2 Suuren ryhmän toiminnasta	6
2.3 Harmooniryhmän työskentelytavoista	7
2.4 Näppäreiden opetusmateriaalista	8
2.5 Harmoonin historiaa ja teknisiä ominaisuuksia	9
3 NÄKÖKULMIA RYHMÄOPETUKSESTA	12
4 TUTKIMUSASETELMA	15
4.1 Tutkimuskysymykset	15
4.2 Tutkimusmenetelmä	15
5 TUTKIMUSTULOKSET	16
5.1 Sointuopetuksen alkeet kosketinsoitinten yksilö- ja pariopetuksessa	16
5.2 Oppilaan valmiuksien kartoittaminen ryhmäopetuksessa	19
5.3 Musisoinnin käynnistäminen harmooniryhmässä	22
5.4 Heterogeenisen ryhmän opettamisen haasteita ja mahdollisuuksia	25
6 POHDINTA	27
6.1 Räätelöityä musisointia	27
6.2 Käytännön opetushetki	30
6.3 Yhteistyö musiikkiopiston opettajien kanssa	32
6.4 Entistä parempaa ryhmäopetusta	34

Lähteet

Liitteet

1 JOHDANTO

Mukaansatempaavista sovituksista sekä energisestä yhteislaulusta ja -soitosta tunnettu Näppärikurssi perehdyttää kosketinsoittajan kansanmusiikin säestyksen saloihin. Kurssille osallistuva oppilas pääsee komppaamaan urkuharmoonilla, jonka avulla hänellä on mahdollisuus oppia erilaisia yhteismusisoinnin elementtejä ja kehittää kykyä hahmottaa harmoniaa. Näppärikurssia voisi luonnehtia sanoilla ”enemmän on enemmän”, sillä yleensä sen osallistujamäärä poikkeaa suuruudellaan huomattavasti perinteisistä ryhmäopetustilanteista. Kurssin päätehtävänä on virittää kiinnostusta erityisesti kulloinkin kurssitettavana olevan alueen omaa pelimanniperinnettä kohtaan (Järvelä & Huntus 2014, 26-27).

Olen opettanut Näppärikursseilla pitkään ja huomannut kosketinsoitinten opettamisen vaativan tavallista enemmän tarkkaavaisuutta. Toisin kuin jousisoittajilla, joilla on vastuullaan yksi melodinen ääni kerrallaan, on harmoonioppilaille soitettavanaan samanaikaisesti useampia ääniä ja valittavana lukemattomia vaihtoehtoja harmonian toteuttamiseksi. Kurssin kertaluonteisuuden vuoksi harmooniryhmän ohjaaja ei tunne oppilaita ja heidän taitotasoaan etukäteen. Miten opettaa soinnut ja sointukäännökset mahdollisimman sujuvasti ryhmälle, jonka lähtötilannetta ei kurssin alkaessa tunne, ja jonka kokokin voi muuttua vielä kurssin aikana? Yhden viikonlopun mittaisen kurssin aikaraja asettaa tähän omat haasteensa.

Haluan saada ideoita tällaisten harmooniryhmien opettamiseen Näppärikurssilla ja kuulla kokeneiden ammattilaisten mielipiteitä sointujen alkeiden opettamisesta sekä ryhmäpedagogiikasta. Haastattelen yhteensä neljää erilaisia kosketinsoittimia opettavaa pedagogia heidän kokemuksistaan yksilö- ja ryhmäopetuksen parissa.

2 NÄPPÄRIPEDAGOGIIKKA

2.1 Rajatonta ja ajatonta musiikkikasvatusta

Näppäripedagogiikka on kansanmusiikkilähtöinen musiikkikasvatusfilosofia, joka pyrkii edistämään musiikista ja musisoinnista saatavan henkisen pääoman tasavertaisempaa jakautumista (Kansanmusiikki-instituutti 2017a; Järvelä & Huntus 2014, 4). Tämä toteutuu käytännössä muun muassa Näppärikursseilla, joilla kaikenikäiset ja -tasoiset soittajat pääsevät musisoimaan yhdessä. Näppäripedagogiikkaa käytetään kurssien lisäksi yksilöopetuksessa ja työpajoissa. Mauno Järvelän kehittämä filosofia on saanut muotonsa Kaustisella 1980-luvulla. Nykyään näppäri filosofian toimintatapaa kokeillaan ja Näppärimusa-vihkojen (Ks. Luku 2.4) oppimateriaalia hyödynnetään myös Pohjoismaissa, Keski-Euroopassa ja USA:ssa (Järvelä, M. 2017). Pedagogiikkaa on viety myös Etelä-Afrikkaan (Kansanmusiikki-instituutti 2017b). Järvelän ja Huntuksen (2014, 4) mukaan kestävä arvopohja voidaan saavuttaa kytkemällä taidemusiikin koulutus omaan perinteeseen, mikä takaa samalla kansallisen omaleimaisuuden, erottautumiskyvyn säilymisen ja rikkaamman musiikkielämän. Harrastuspohjaa laajentamalla parempi musiikkisuhde tulee kaikkien ulottuville, mikä ei estä lahjakkuuksien esille tuloa. (Järvelä & Huntus 2014, 4.)

Näppäripedagogiikan keskeisimmät periaatteet:

1. Tarjotaan kaikille halukkaille mahdollisuus harrastaa musiikkia
2. Palautetaan soittaminen osaksi arkea
3. Ohjataan kaikenikäiset ja -tasoiset soittajat musisoimaan yhdessä
4. Säilytetään pelimanniperinne elävänä ja otetaan se osaksi oppisisältöjä
5. Edistetään rajatonta ja ajatonta musiikkikasvatusta

(Järvelä & Huntus 2014, 4.)

Näppärikurssilla pyritään tarjoamaan kaikille mielekästä taitoja vastaavaa tekemistä. Soittimina käytetään useimmiten kaustislaisesta pelimanniperinteestä tuttuja viuluja, urkuharmooneita, kitaroita ja bassoja. Soitinvalikoimaa laajennetaan tästä aina

kulloisenkin tarpeen mukaan: Näppäreiden riveissä voi nähdä myös erilaisia puhaltimia, pianoja, kanteleita, lyömäsoittimia ja jopa konserttiharppuja. (Kansanmusiikki-instituutti 2017a.) Järvelän ja Huntuksen mukaan (2014, 42) ryhmä muodostaa itsensä vapaasti hyödyntäen kulloinkin paikalla olevia instrumentteja. Kaikkein pienimmät osallistujat soittavat vapaita kieliä, edistyneemmille soittajille on tarjolla asteittain haastavammiksi muuttuvia stemmoja tai komppeja (Järvelä & Huntus 2014, 42). Mukaan pääsee myös laulaen. Näppärikursseja tilaavat muun muassa musiikkiopistot, jolloin kurssi on yleensä yhden viikonlopun mittainen. (Kansanmusiikki-instituutti 2017b.) Viikonloppukurssit eivät ole järjestelyidensä puolesta samanlaisia kuin perinteiset kesän musiikkileirit, sillä oppilaat yöpyvät kurssien ajan omissa kodeissaan.

2.2 Suuren ryhmän toiminnasta

Viikonlopun mittaisella kurssilla soittajat opiskelevat opettajien johdolla sekä instrumentin ja tason mukaan valikoituneissa pienryhmissä että koko kurssin yhteisissä harjoituksissa. Osallistujamäärä saattaa olla mitä vain parista kymmenestä useampaan sataan. Järvelän ja Huntuksen mukaan (2014, 42) kurssin alussa vallitsee yleensä jonkinasteinen kaaos, kunnes ryhmä tiivistyy ja soitto alkaa kulkea. Suuressa ryhmässä soittajat oppivat toimimaan epämuodollisissa kokoonpanoissa, mikä opettaa soiton ja laulun olevan tilanteesta ja paikasta riippumatonta. (Järvelä & Huntus 2014, 40.) Suuressa ryhmässä toisten seuraaminen, kuunteleminen ja katsekontakti kehittyvät. Opettajakunta sulautuu konsertissakin musisoivan ryhmän sekaan, jolloin koko ryhmän tempossa pysyminen onnistuu (Järvelä & Huntus 2014, 42).

Kappaleiden opettelu perustuu toistoon ja jäljittelyyn. Pidemmälle ehtineiltä oppilailta vaaditaan nuottien osaamista jo yksistään työskentelyn nopeuttamisen kannalta. Koska ryhmät ovat isoja, nuotit tekevät harjoittelun käytännölliseksi, mutta eivät rajoita tyyllillisiä seikkoja. (Saha 1993, 7 Virkkalan 1999, 43 mukaan.) Nuotit eivät kuitenkaan ole itse tarkoitus, ja ryhmässä voi soittaa, vaikka olisi vielä oppinutkaan nuotteja (Virkkala 1999, 43). Oman haasteensa ryhmäkoolle ja opettajille aiheuttaa suuri ikäjakauma, minkä vuoksi etukäteissuunnittelu on erityisen tärkeää (Järvelä & Huntus

2014, 41). On luonnollista, ettei suurella yksittäisellä lyhytkurssilla onnistuta jokaisen yksilön kanssa, mutta elämys mukaansatempaavasta yhteismusisoinnista saa useimmat osallistumaan kurssille uudestaan, jolloin epävarmuuden sietäminenkin kohenee (Järvelä & Huntus 2014, 40).

Viikonlopun ohjelmarunko:

Perjantai

- koko kurssi soittaa ja laulaa yhdessä, ei pienryhmiä
- kappaleisiin tutustumista vain läpi soittaen tai laulaen, jotta saadaan tuntuma viikonlopun tavoitteista

Lauantai

- työskentelyä pienryhmissä
- yhteisharjoituksia

Sunnuntai

- kappaleiden kertausta ja viimeistelyä pienryhmissä ja yhdessä
- kenraaliharjoitus ja konsertti

2.3 Harmooniryhmän työskentelytavoista

Viikonloppukurssin tavoite pianisteille on oppia säestämään kansanmusiikkikappaleita matkaharmoonilla, joka on pienikokoinen, helposti kuljetettava urkuharmoni.

Pyrkimyksenä on hahmottaa eri tanssilajien säestystyylejä ja niiden rytmivariaatioita.

Riippuu pitkälti oppimateriaalin haastavuudesta, miten tarkasti asioihin ehditään

syntyä viikonlopun aikana. Harmooneja soitetaan komppiryhmässä, johon kuuluvat yleensä harmonit, bassot, kitarat, harmonikat ja kanteleet. Näiden instrumenttien

henkilökohtainen opetus tapahtuu yleensä joko samanaikaisesti koko komppiryhmän

harjoittamisen lomassa tai ainoastaan harmoonien omassa ryhmässä. Järvelän (2017)

mukaan harmooniryhmän osallistujamäärä on ollut isoimmillaan noin 60 soittajaa.

Tavallinen osallistujamäärä viikonloppukursseilla on 5–10. Kaustisella kesäisin järjestettävällä viikon mittaisella leirillä osallistujia on yleensä 25–30, jolloin luonnollisesti harmoniopettajiakin on useampia. (Järvelä, M. 2017.)

Säestyssoitinten osuudet eivät näppärimateriaalissa esiinny yleensä tarkasti auki kirjoitettuina harmoni- tai pianostemmoina, mikä on tarkkaan harkittu pedagoginen ratkaisu. Näin opettaja ohjaa oppilasta tutustumaan vapaaseen säestykseen ja sointumerkkeihin. (Järvelä & Huntus 2014, 46-47.) Erilaiset riffit tai melodiapätkät kuuluvat usein sovitukseen. Bassokulut merkitään omalle rivilleen. (Ks. Liite 2)

Oman kokemukseni mukaan harmoniryhmän taitotason kartoittaminen tapahtuu perjantain aloituksessa yhteisharjoituksen aikana, jolloin opetettavien sointujen muodot täytyy päättää ”lennosta” osallistujien oppimispotentiaalin mukaan. Oppilaat ovat yleensä 6–18-vuotiaita. Nuorimmat ovat juuri aloittaneet musiikkiopistossa, eivätkä kolmisoinnut ole heille vielä välttämättä kovin tuttuja. Yleensä he kykenevät viikonlopun aikana kuitenkin oppimaan muutamia sointuja oikealla kädellä. Mahdollisuuksien mukaan komppauksessa tarvittava bassosävel harjoitellaan vasempaan käteen. Jos kolmisoinnun oppiminen on vaikeaa viikonlopun aikana, voidaan soinnun sijasta opetella vain kvintti. Kaikkein pienimpien lasten käsille terssin soittaminen voi olla sopivampaa työtä. Perinteiselle pelimannimusiikille tyypillisesti dominantille ei soiteta Näppärikurssilla septimiä, ellei sitä ole erikseen sointumerkissä ilmoitettu.

2.4 Näppäreiden opetusmateriaalista

Näppäripedagogiikan opetusmateriaaleina käytetään hyvin monenlaista musiikkia (Saha 1993, 35 Virkkalan 1999, 43 mukaan). Jousisoitinten yksilöopetuksessa Suzuki-metodin kappaleet, klassinen ohjelmisto ja pelimannimusiikki kulkevat rinnakkain. Myös Näppärikurssilla hyödynnetään opetuksessa suomalaisten ainutlaatuisia, kolmesataavuotista pelimanniperinnettä (Järvelä & Huntus 2014, 5). Näppärikurssilla soitetaan Näppärimusaa: perinteistä ja uutta, sävellettyä kansanmusiikkia kevyen

musiikin ja taidemusiikin vaikutteilla. Myös muiden maiden sävelmät ovat päätyneet kiinteäksi osaksi Näppäreiden ohjelmistoa. (Kansanmusiikki-instituutti 2017a.)

Näppärimusasta on julkaistu vuosien mittaan useita nuottikirjoja. Joissain sävellyksissä saavutetaan jopa sinfoniaorkesterin sointikirjo (Järvelä & Huntus 2014, 46).

Viikonloppukurssin aikana opeteltava ohjelmisto sisältää yleensä 8–9 kappaletta (Järvelä, M. 2017).

2.5 Harmoonin historiaa ja teknisiä ominaisuuksia

Harmoonin historia alkoi urkujen ilmaisullisista kehittämissyrkimyksistä ja soinnillisista kokeiluista eri puolilla Eurooppaa 1700–1800-lukujen vaihteessa.

Harmooni on vapaalehdykkäsoitin, joka toimii joko paine- tai imuilmalla.

Imuilmaharmoonin varsinainen kehitys tapahtui Yhdysvalloissa, missä se oli hallitseva soitin. Euroopan markkinoille siirryttyään sen tuotantoa kehitettiin Saksassa. (Otava 1977, 522.)

Kuten harmonikan, myös harmoonin ääni syntyy metallisen kielen avulla, joka saadaan soimaan ilmavirtauksen vaikutuksesta (Asplund, Hoppu, Laitinen, Leisiö, Saha & Westerholm 2006, 435). Paineilmaharmoonin mekaniikka on yksinkertaistettuna seuraava: polkimen painallus puristaa syöttöpalkeen kiinni, jolloin ilma kulkee ilmalaatikkoon. Ilmanpaine kohdistuu kielitukkiin, johon kielet ovat kiinnitettyinä. Alas painettu kosketin avaa läppäventtiilin, joka päästää ilmanpaineen kulkemaan lehdykän välistä saaden kielen värähtelemään. Imuilmaharmooneissa imupalkeet eli imurit avautuvat poljinta painamalla, jolloin ilma imeytyy erillisestä varastopalkeesta imureihin. Imurit synnyttävät sysäyksittäistä imua, jota varastopalje tasoittaa. Lisäksi se pitää ilmalaatikkoon syntyneen alipaineen muuttumattomana. Koskettimen painallus avaa tässäkin tapauksessa venttiilin auki, jolloin ilma virtaa ulkoa kielten läpi alipaineiseen ilmalaatikkoon saaden kielen värähtelemään. Imuilmaharmoonissa on kaksi paljetta, joille on omat polkimet. Harmoonissa on urkujen tapaan tavallisesti erilaisia äänikertoja, joilla saa aikaan erilaisia sointivärejä ja korkeustasoja. (Otava 1977, 522.)

Suomessa on ollut lukuisia harmoonitehtaita 1860-luvulta lähtien. Sekä Asplundin ym. (2006, 436) että Otavan (Otava 1977, 523) mukaan Suomessa on valmistettu yksinomaan imuilmaharmooneja, mutta Ala-Könni mainitsee (Ala-Könni 1986, 93) kaustislaisen Aleksi Käsälän valmistaneen kymmenkunta ”polkuharmonia”, joista osa toimi ”painoilmailla” (Asplund ym. 2006, 436; Otava 1977, 523; Ala-Könni 1986, 93.) Harmooni otettiin kansanmusiikin säestyskäyttöön Keski-Pohjanmaalla 1800-luvun lopulla, missä myös yksityishenkilöt tekivät pelimannien ja kotihartauksien tarpeisiin runsaasti pieniä, helposti kuljetettavia kotiharmooneja. Tästä johtuen harmooni yleistyi viulujen säestyssoittimena. (Otava 1977, 523; Asplund 1981, 145.) Tanssimusiikkia soitettiin 1–3 sooloviululla tai harmoonin säestyksellä (Ala-Könni 1986, 93).

Harmoonilla on ollut suuri merkitys seurakunnissa, kouluissa, orkestereissa ja teattereissa. Harmoonia alettiin käyttää virsi- ja koululaulun tukena virsikanteleen sijasta (Asplund, 145). Pienen kokonsa vuoksi harmoonin suosio kasvoi viihde- ja harrastekäytössä, ja se olikin aikoinaan pianon korvike ja statussymboli. Harmoonille on sävelletty ja sovitettu soolo- ja kamarimusiikkia. Sähköurkujen rajattomat mahdollisuudet korvasivat kuitenkin harmoonin yksityisessä ja julkisessa musisoinnissa. (Otava 1977, 523-524.)

Matkaharmooni oli tarpeellinen myös lähetystyössä ja sitä kuljetettiin eri maanosiin. Soittimesta innostuttiin esimerkiksi Intiassa niin paljon, että se jäi pysyvästi osaksi paikallista musiikkikulttuuria. Intialainen harmooni eroaa länsimaisesta erittäin pienen kokonsa ja yhden käden soitettavuutensa puolesta. Suomessa harmoonien tuotanto on vähäistä ja niitä tehdään ainoastaan tilaustyönä. (Otava 1977, 523.) Olen havainnut matkaharmoonin olevan pelimannien keskuudessa haluttu soitin, sillä sitä on helppo liikutella paikasta toiseen. Matkaharmoonin hankkiminen voi olla jopa vaikeaa, sillä kysyntä ja tarjonta kohtaavat harvoin. Kokemukseni mukaan imuilmaharmoonia tapaa suomalaisessa kansanmusiikkikulttuurissa paineilmaharmoonia enemmän. Myös kaikki Näppärikursseilla käytettävät matkaharmoonit ovat imuilmaharmooneita.

Harmooni ja piano eroavat teknisiltä ominaisuuksiltaan toisistaan. Pianossa äänen dynamiikkaan voi vaikuttaa kosketuksella, sillä pianon kieliä lyövä huopavasara mahdollistaa dynaamisesti vaihtelevan äänen kosketinta painettaessa. Äänen nopea sammuminen tuo soitolle omia rajoitteita. (Otava 1978, 581-584.) Harmoonissa ääni soi

niin kauan kuin sormi painaa kosketinta ja polkimien avulla äänestä saa loppumattoman ja tasaisen. Vasaran puuttuessa kosketuksen voimakkuudella ei ole vaikutusta äänen voimakkuuteen, minkä vuoksi harmonia täytyy soittaa ikään kuin ”koskettimistoon päin”, kun taas pianoa voi soittaa halutessaan kevyelläkin kosketuksella. (Järvelä, P. 2017.) Dynamiikkaa harmonilla voi tehdä jonkin verran ilmavirran säätelyn avulla. Nopeita nyanssivaihdoksia on yleensä haastavaa toteuttaa, mutta se riippuu pitkälti soittimen yksilöllisistä ominaisuuksista. Harmonilla staccato täytyy soittaa portatona, jotta sävel erottuisi äänen hitaan syytymisen vuoksi tarpeeksi selvästi. Harmonin soitossa hyvä poljintekniikka tarkoittaa yleensä epäsäännöllistä, kappaleen kanssa eri nopeutta etenevää polkemistahtia. Jokainen harmoni on erilainen; muun muassa koskettimiston koko, soittimen korkeus sekä palkeiden koko ja kunto vaikuttavat tuntumaan ja sitä kautta myös erilaiseen polkemistekniikkaan (Järvelä, P. 2017). Harmonia täytyy polkea soittimen kunnosta riippuen joko hitaasti tai nopeasti. Tämä korreloi suoraan palkeen kuntoon: reikäisestä palkeesta ilma vuotaa nopeasti pois, jolloin ääni sammuu nopeammin. Tällöin polkemisen tulee olla tiheämpää. Dynamiikan tekeminen nopeammin tyhjentyvillä palkeilla on helpompaa (Järvelä, P. 2017). Tiiviillä palkeilla varustetun harmonin ääni soi kauemmin, jolloin polkemisen tarve harvenee. Paljetta on mahdollista muokata joko tiiviiksi tai huokoiseksi, jos erityisen tarkalle äänten pituuksien kontrolloimiselle on omassa soitossaan tarvetta.

Timo Alakotilan mukaan (2016) sointiväristä johtuen tietyt soinnut tai sointuhajotukset kuulostavat pianolla radikaalimmilta kuin harmonilla. Esimerkiksi molliseptimisointu kuulostaa pianolla soitettuna jo melko ”jazzahtavalta”, kun taas harmonilla se sulautuu paremmin perinteikkääseenkin kappaleeseen. Dominanttiseptimi kuulostaa pianolla perussävelen kanssa ahtaalta, mutta harmonilla se toimii yllättävän hyvin. Perusmuotoiset kolmisoinnut sulautuvat hyvin harmonin värimaailmaan, kun taas pianolla perusmuoto ei ole soinnillisesti paras mahdollinen valinta ainakaan kevyemmässä musiikissa. (Alakotila 2016.) Havaintoni mukaan osittain tästä syystä markkinoiden ainoassa harmonioppaassa kadenssin kolmisoinnut opetetaan ensin perusmuotoisina ja niillä säestetään sellaisenaan useampikin kappale (Alakotila & Valo 2010, 25).

3 NÄKÖKULMIA RYHMÄOPETUKSESTA

Mahdollisuus soittaa isossa orkesterissa on pianisteille ainutlaatuista. Näppärikurssille osallistumalla musiikkiopiston pianistit pääsevät työskentelemään harmoniryhmässä ja saavat olla osa isompaa kokonaisuutta. Positiiviset kokemukset ryhmässä lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja parhaimmillaan suvaitsevaisuutta toisia kohtaan (Valke 2012, 7). Ryhmässä toimiminen on tehokas oppimisen muoto, joka osallistaa oppilasta (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2004, 123). Se laittaa oppilaan itse pohtimaan ratkaisuja ja olemaan väistämättä vuorovaikutuksessa toisten ryhmän jäsenten kanssa, minkä seurauksena tapahtuu oppimista. Parhaimmassa tapauksessa vierustoverin toimintaa seuraamalla oppilas motivoituu oman tehtävänsä parissa ja yltää jopa parempiin suorituksiin kuin toimiessaan yksin. Ryhmässä oppiminen on parhaimmillaan yksinäisen puurtamisen sijaan innostavaa sosiaalista vaikuttamista (Plathan 2012, 23) ja tukee mielikuvituksen, luovuuden ja tinkimättömän kriittisen ajattelun kehittämistä (Valke 2012, 7).

Hakkaraisen ym. (2004, 123) mukaan ryhmässä oppiminen on yhteisöön sosiaalistumisen ja kasvamisen prosessi, jonka aikana yksilö omaksuu yhteisön erilaisia käytäntöjä, uskomuksia ja arvoja. Oppija luo samalla uudestaan omaa identiteettiään. Tässä prosessissa hän saa erilaisia mahdollisuuksia osallistua. Pelkkä ryhmään kuulumisen ja siinä toimimisen siis vaikuttavat merkittävästi oppimiseen ja älylliseen kehitykseen, varsinkin, jos ihminen pitää tätä yhteisöä arvossa. (Hakkarainen ym. 2004, 123.) Opiskelu- ja opetuskäytännöissä vallitsee käsitys, että oppiminen on yksilöllistä tiedon tai taidon omaksumista. Vaikka yhteistoiminnalliset ja dialogiset toimintatavat on todettu tehokkaiksi opetusmenetelmiksi, opiskelijat odottavat kuitenkin opettajalta myös yksilöllistä ohjausta, jossa opettaja tietää ja kertoo, miten asia on. (Repo-Kaarento 2007, 115.) Esimerkiksi Näppärikurssin ryhmäopetustilanteessa ei mielestäni ole mahdollista tukeutua pelkkään dialogisuuteen, sillä isossa ryhmässä, jolla on konsertti tavoitteena, vaaditaan selkeää opettajan johtamista.

Ryhmäopetuksen haasteena on, että isossa ryhmässä yksilö hukkuu sekaan helpommin (Fields 2012, 33). Isossa ryhmässä opettaja ei välttämättä ehdi ottaa kaikkia oppilaita tasapuolisesti huomioon tai näyttää tehtävää kaikille, varsinkin jos osa oppilaista vaatii enemmän ohjausta esimerkiksi nuoren ikänsä vuoksi. Tämä antaa mahdollisuuden vertaisoppimiseen, kun oppilaat pääsevät herkemmin opastamaan toisiaan (Fields 2012, 32). Oppilaat voivat oppia myös omakohtaisen toiminnan kautta eivätkä vain paina tietoa mieleensä passiivisessa roolissa (Hakkarainen ym. 2004, 123; Pruuki 2008, 65). Teoreettisen asian tulisi mielestäni soida mahdollisimman pian musiikkina. Toisaalta vaikka soitto onkin käytännönläheistä, monet jännittävät puhumista suuressa ryhmässä, eivätkä rohkene kysyä tai kyseenalaistaa opettajan opetusta, jolloin oppiminen perustuu pelkästään kuuntelemiseen (Repo-Kaarento 2007, 110).

Ryhmätyöskentelyssä syntyvää vertaisuutta voi organisoida jakamalla iso ryhmä pienempiin ryhmiin (Pruuki 2008, 65; Fields 2012, 39). Pienryhmässä opiskelijoilla on mahdollisuus muun muassa aktiiviseen vuorovaikutukseen (Pruuki 2008, 65). Näppärikurssin tapauksessa tämä tarkoittaa tasoryhmiä. Kun järjestettävän kurssin resurssit sallivat useamman harmoniopeettajan palkkaamisen, harmonit jaetaan isosta ryhmästä vähintään kahteen tasoryhmään. Opetus on tällöin sujuvampaa, henkilökohtaisempaa ja yhtenäisempää.

Joskus mallioppimista kannattaa hyödyntää sekoittamalla ryhmiä niin, että mukana on eritasoisia oppijoita (Fields 2012, 39). Usein näin tehdään viikonloppukurssilla, jossa on vain yksi harmoniopeettaja: tällöin on vain yksi ryhmä, joka soittaa yhdessä. Olen kuitenkin havainnut opetuksen etenevän tällaisessa heterogeenisessä ryhmässä paljon hitaammin kuin taidoiltaan tasaisemmassa ryhmässä. Tässä kontekstissa mielestäni isommassa ryhmässä pienempi tasoero on enemmän eduksi, sillä oppilaat eivät turhaudu odottamiseen opettajan ohjatessa hitaammin eteneviä. Hyvinä puolina voi mainita muun muassa sen, että vasta-alkaja voi saada ideoita harjoitteluun seuraamalla edistyneempää soittajaa, kun taas pitkällä oleva oppilas voi paikata esimerkiksi heikkoa teorianäytämystään seuraamalla vasta-alkajan opetusta, jossa opettaja perustelee käytäntöä teorialla oppilaalle itselleen uudesta näkökulmasta. Järvelän ja Huntuksen mukaan (2014, 42) hieman vanhempi soittaja saattaa myös ottaa nuorempia ohjaavan roolin, jolloin kansanmusiikkikulttuuriin kuuluva mestari-kisälli -malli toteutuu luonnollisella tavalla (Järvelä & Huntus 2014, 42). Eritasoisten oppilaiden

sekoittaminen keskenään toimii mielestäni paremmin pienessä harmoniryhmässä. Opettajan on helpompi tarjota nopeasti apuaan, kun aika ei kulu kookkaiden soittimien välillä kulkemiseen.

Olen huomannut opettaessani Näppäreissä, että joskus oppilaalla voi kurssille tullessaan olla uskomus, ettei osaa kappaleessa käytävää asiaa eikä siksi halua edes yrittää. Uskomus voi olla peräisin myös opettajalta tai vanhemmilta. Oppilas saattaa toistuvien epäonnistumisten jälkeen sisäistää opettajan tai ympäristön tekemän arvion itsestään: olen huono tässä asiassa. Oppilas ei kykene hallitsemaan omaa oppimistaan, jos epäonnistumisen uskotaan johtuvan hänen sisäisistä ominaisuuksistaan (Hakkarainen ym. 2004, 122). Potentiaalista oppimiskokemusta ei tulisi mielestäni estää. Kuten ryhmäopetuksessa yleensä, myös Näppärikurssilla opettaja arvioi etukäteen, millaisia sisällöllisiä taitoja oppilailla on ja millaiset valmiudet heillä on oppia ja toimia ryhmässä (Repo-Kaarento 2007, 129). Näppäreissä toimitaan oppilaan potentiaali edellä. Kokemukseni mukaan pienikin oppilas kykenee esimerkiksi komppaamaan ainakin yhden helpon kappaleen kurssin päätteeksi. Uusi, innostava ympäristö tuo monesti motivaatiota tähän. Opettajan tulee tarkkailla kurssin aikana ryhmätyöskentelyä aktiivisesti ja punnita, toteutuuko ennakkoon suunniteltu asia oppilaiden kanssa. Vuorovaikutteinen opettaminen vaatii opettajalta myös kykyä muuttaa suunnitelmia tilanteen vaatiessa (Repo-Kaarento 2007, 129).

On tärkeää tehdä virheiden rooli selväksi Näppärikurssilla. Oppilaan tulee uskaltaa kokeilla väriä ääniä pelkäämättä. Plathanin mukaan (2012, 25) opiskeluun tulee iloa ja rentoutta siitä kokemuksesta, että kaikki oppimistapahtuman herättämät tunteet ovat sallittuja. Virheiden tekeminen voidaan tulkita tärkeäksi osaksi oppimisprosessia. (Plathan 2012, 25.) Harmoniryhmässä yksittäiset virheet eivät erotu isosta massasta, minkä kertominen oppilaille keventää heidän esiintymisjännitystään ennen konserttia huomattavasti. Tämä ei kuitenkaan oikeuta harjoittamaan ryhmää huolimattomasti: koko harmoniryhmän väärin soittaminen erottuu.

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni päätehtävä on selvittää, millaisin menetelmin harmooniryhmien oppilaille kannattaa opettaa soitujia. Millaisia ryhmäpedagogisia kysymyksiä heterogeenisen harmooniryhmän ohjaajan on hyvä tiedostaa, jotta ryhmän saisi toimimaan parhaimmalla mahdollisella tavalla? Tarkastelen haastatteluiden pohjalta kolmen päivän pituista Näppärikurssia opetustapahtumana, ja peilaan esille nousevia näkemyksiä nimenomaan tällaisen intensiivikurssin mahdollisuuksiin.

Päätutkimuskysymykseni ovat:

- Millaisin menetelmin soitujia opetetaan vasta-alkajalle vapaassa säestyksessä?
- Mitä seikkoja tulee ottaa huomioon kosketinsoitinten ryhmäopetustilanteessa?
- Kuinka suuri merkitys yhtenäisellä kuulokuvalla on soitukäännösten valintaan suuressa harmooniryhmässä?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on kvalitatiivinen. Valitsin tutkimusmenetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun, jossa kysymykset ovat kaikille samat. Laadin lisäkysymyksen niille haastateltaville, jotka eivät opeta Näppärikurssilla. Haastateltavien omat kokemukset pääsevät esille parhaiten, kun he saavat vastata omin sanoin, eikä vastauksia sidota vastausvaihtoehtoihin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 160). Haastattelin neljää pedagogia, jotka opettavat erilaisia kosketinsoittimia eri genreissä. Käytän heistä nimitystä Pedagogi A, B, C ja D. Osa pedagogeista on opettanut Näppärikurssilla. Tein haastattelut syksyllä 2016 sen jälkeen, kun olin lähettänyt haastattelukysymykset kaikille haastateltaville etukäteen. Tapasin kaikki

haastateltavat kasvokkain ja tallensin haastattelut, jonka jälkeen litteroin ne ja teemoittelin aineiston lukua 5 varten. Haastattelut kestivät yhteensä noin 3,5 tuntia ja litteroitua tekstiä syntyi 47 sivua. Haastatteluaineisto on tekijän hallussa. Haastatteluiden ja oman opetuskokemukseni pohjalta pohdin erilaisia tapoja opettaa heterogeenistä ryhmää.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Sointuopetuksen alkeet kosketinsoitinten yksilö- ja pariopetuksessa

Sointujen opetus tulee yksilöopetuksessa yleensä aiheelliseksi asteikkoharjoittelun lomassa. Riippuu merkittävästi oppilaan taitotasosta, missä vaiheessa opintoja kolmisointuja ja niiden käännöksiä opetetaan. Pedagogi A opettaa kolmisoinnut vasta-alkajalle mielellään perusmuotoisina, jotta oppilas hahmottaa selkeästi, mitä säveliä siihen kuuluu. Kun oppilas on sisäistänyt perusmuodot, opetellaan kolmisoinnun käännöksiä mahdollisimman pian pitämällä oikeaa kättä sointuvaihdoksissa enemmän paikallaan ja siirtymällä lähimpiin ääniin. Näin vältetään “koskettimistolla hyppimistä” jäämästä lihasmuistiin, sillä tavoitteena on käännösten sujuva käyttäminen säestyksessä.

Pedagogi B näyttää ennen kadenssien opettamista, miten kukin kolmisointu rakentuu. Sitten hän siirtyy nopeasti käännöksiin käyttäen oktaaviasemaa (toonikassa perussävel on ylimpänä). Pedagogi B:n mielestä on todella tärkeää, että oppilas ymmärtää, mistä kadenssi muodostuu ja mikä on sen perusidea: kadenssin soinnut ja reaalisoitumerkit ovat käytännössä sama asia ja mahdollistavat säestyksen. Hän harjoituttaa kadensseja eri tavoilla, jotta ne tulevat tutuiksi. Esimerkiksi klassisen musiikin pianokappaleiden harmonioita opetellaan analysoimaan ja säestämään niitä myös sointumerkeistä harmoniaa muuttamatta. Oppilaan aiempiakin kappaleita opetellaan mahdollisesti säestämään itse. Yksilötunnilla opeteltavia kadensseja hyödynnetään Näppärikurssilla

erilaisia käytännön kompeja soittamalla. Oppilaan olisi tärkeää ymmärtää, että kyse on samasta asiasta kuin mistä yksilötunnilla puhutaan. Pedagogi B on havainnut Näppärikurssilla opettaessaan, etteivät kaikki oppilaat hahmota kadenssisoiton ja säestyksen yhteyttä.

Pedagogi C soitattaa pienillä oppilailla kauan kappaleita, missä esiintyy vain I- ja V7-asteita. Ensimmäisellä asteella hajotetaan sointu soittamalla terssi oikealla kädellä ja bassosävel vasemmalla kädellä. Ensin kuitenkin soitetaan pitkään ja sitten vasta selitetään ja nimetään, mitä äsken soitettiin. Dominanttiseptimisoinnusta soitetaan oikealla kädellä kolmas ja seitsemäs sävel. Pop-kappaleissa jokin riffi tai tietty tapa soittaa saattaa määrätä käännöksen. Pedagogi B:n tavoin pedagogi C säestyyttää oppilaillaan heidän klassista ohjelmistoaan, jotta säestys olisi luonnollinen osa soittamista. Säestys kuuluu kaikkeen musiikkiin, jolloin ei ole olemassa vain tiettyjä kappaleita, joita säestetään. Säestämällä voi harjoitella erilaisia funktioita, kuten tempossa pysymistä, alkusoittoja, crescendoja ja diminuendoja. Näin jo pieni lapsi tottuu kuuntelemaan säestystä. Opetuksessaan voi myös pohtia, onko tarpeen tukea oppilaan klassisia opintoja harjoittelemalla muitakin käännöksiä.

Pedagogi D opettaa pienille oppilailleen ensin perusmuotoisen kvintin, sillä se vahvistaa vasta-alkajalle perusharmonian, toonikan ja dominantin hahmottamista. Kvintti on helppo toteuttaa pientenkin kanssa, sillä he ymmärtävät sen hyvin ja kvinttiä on helppo siirtää samalla sormituksella. Ihan pienimpien soittajien käden rakenne ei ole vielä tottunut niin isoon intervalliin, jolloin soitetaan kvintin sijaan terssejä, kuten pedagogi C:n tunneilla. Tärkeintä on päästä heti soittamaan niin, että se myös kuulostaa kivalta.

Aikuiset vasta-alkajat tietävät usein, mitä haluavat kosketinsoitinopetuksessa oppia. Käännökset, lisäsävelet ja teoreettiset perustelut kiinnostavat heitä lähtökohtaisesti lapsia enemmän. Pedagogit menettelevät tällaisessa tapauksessa aikuisen ehdoilla. Jos tekniset valmiudet sallivat, lähdetään liikkeelle isommista kokonaisuuksista kuin pienten kanssa. Kolmisointuja voidaan harjoitella saman tien. Pedagogi C:n mielestä ”lumiukkohyppely” eli säestys perusmuotoisilla kolmisoinnuilla on sallittua aikuisen kanssa, joka ei tiedä vielä mitään pianonsoitosta. Tämä tukee kolmisoinnun muodostamisen hahmottamista. Pedagogi A:n mukaan osa oppilaista innostuu perusmuotoisista kolmisoinnuista niin paljon, että haluaisi säestää vain niillä, vaikka

käännöksiä olisikin jo opeteltu. On voitettu jo paljon, jos lumiukkohyppelyn avulla oppilas innostuu soittamaan soitinta ja löytää palon tekemistä kohtaan. Tällöin sointukäännösten omaksuminen saa opettajan harkinnan mukaan odottaa. Sitä vaihtoehtoa kannattaa kuitenkin tarjota. Alkeissa monet asiat ovat periaatteessa tärkeämpiä, mutta motivaation löytymisen vuoksi on tarpeellista olla joustava muiden vaadittavien asioiden, kuten kuulokuvan tai vaikkapa soittoasennon suhteen.

Harmonilla voi soittaa asioita, mitkä eivät kuulosta pianolla yhtä hyvältä. Pedagogi B:n mukaan harmonilla soitettuna todella yksinkertaisetkin asiat soivat täyteläisesti, kun taas pianolla täytyy käyttää monenlaisia tapoja oktaaveista avoimempiin sointuihin saadakseen säestyksen kuulostamaan tyylikkäältä kansanmusiikissa. Vapaan säestyksen ja sointujen opettaminen pianolla on siksi haastavampaa, kun siinä saisi musiikillisesti olla aina vähän enemmän aineksia mukana. Pedagogi A on huomannut kevyen musiikin ja kansanmusiikin tuovan enemmän vastuuta kappaleen lopullisesta kuulokuvasta. Klassisessa musiikissa hyvältä kuulostavat äänet on kirjoitettu nuottiin valmiiksi soittajan puolesta, mutta siinä oppilas ei joudu ottamaan vastuuta mitä soittaa. Vapaassa säestyksessä täytyy itse pohtia ja kuulostella ”kivan kuuloisia juttuja”. Tällainen pohdinta käyttää eri tavalla aivojen muistikapasiteettia hyväksi, mikä on hyvin tärkeää vapaan säestyksen opetuksessa. Pedagogit ovat yhtä mieltä siitä, että sointukäännöksillä ei aloiteta alkeisopetusta. Niihin kannattaa tutustua vasta kun oppilas on edistynyt, ellei hän oma-aloitteisesti tahdo oppia niitä heti alussa. Osa pedagogeista opettaa käännökset hieman aikaisemmassa vaiheessa kuin toiset. Pedagogi C opettaa myös roomalaiset numerot kadenssiin heti alussa, mikä mahdollistaa sujuvamman transponoinnin.

Pedagogi B ei pidä yksilöopetuksessa siitä, että kadenssissa täytyy soittaa dominanttiseptimi ilman kvinttiä, sillä pieni lapsi ei hahmota sitä kummallisen muotonsa vuoksi samalla tavalla kolmisoinnuksi. Kvintin paikka täytyy silloin selittää erikseen. Näppärikurssilla kadenssissa dominantin septimi jätetään perinteisen pelimannisäestyksen tavoin automaattisesti pois. Sointumerkeistä opettaessaan hän näyttää oppilailleen kappalekohtaisesti perusmuotoisen kolmisoinnun alapuolelle lisättävän septimin, jos se on sointumerkissä ilmoitettu. Osa pedagogeista luottaa teorian opettamisessa valmiin opetusmateriaalin sijasta omaan tuntumaansa ja valitsee kappaleita sen mukaan. Osa käyttää pianokouluista löytyvää teoriamateriaalia opetuksensa tukena.

Sointuhajotuksista pedagogit suosivat vasta-alkajilla bassosäveltä vasemmassa kädessä ja sointua oikeassa. Jotkut oppilaat ovat päätyneet soittamaan kolmisointua vasemmassa kädessä. Se on pedagogi C:n mukaan sitä ”spontaania soittoa”, johon opettajat eivät saisi puuttua liikaa, vaikka tavoitteena olisikin saada harmonia lopulta oikealle kädelle. Käännökset vasemmassa kädessä ovat kuitenkin jo kaukana toivotusta hajotuksesta. Tällaiseen kehoitetaan puuttumaan ”sopivasti”. Haastattelusta käy ilmi, että pedagogit eivät opeta oppilaalle alkuvaiheessa lainkaan nelisointuja dominantin septimiä lukuun ottamatta. Tietoa ei kuitenkaan pantata, jos oppilas on aiheesta erityisen kiinnostunut. ”Makeilta” kuulostavien lisäsävelien oppiminen saattaa innostaa oppilasta erityisesti.

Pariopetuksessa pyritään mahdollisimman tasavertaisiin pareihin. Epätasaisissa pareissa ei vaadita soittamaan samalla tavalla kuin toinen, vaan kukin soittaa taitojensa mukaan. Oppilaiden soittoa kuunnellaan ja pidetään huolta siitä, että asiat soivat hyvin yhteen. Duotunnilla soinnut opetellaan samaan aikaan. Pedagogi B pyrkii valitsemaan kappaleen, jota oppilaat ovat jo soittaneet. Silloin voidaan vuorotellen soittaa melodiaa toisen oppilaan säestäessä.

5.2 Oppilaan valmiuksien kartoittaminen ryhmäopetuksessa

Pedagogit A ja B mukailevat työssään Mauno Järvelältä oppimaansa mallia, jonka mukaan oppilas itse on opetusmetodi. Tämä tarkoittaa musisoinnissa oppilaan ehdoilla etenemistä. Sama opetusmetodi ei toimi kaikilla oppilailla, vaan tärkeintä on pyrkiä löytämään kanava, millä kyseinen oppilas oppisi kaikista parhaiten opetettavan asian ja mikä saisi hänet innostumaan musiikista. Esimerkiksi Näppärikurssilla on haastavaa selvittää lyhyessä ajassa, mitkä ovat oppilaan tekniset valmiudet: vanhempi oppilas voi olla kokemattomampi soittaja ja pieni lapsi kovinkin edistynyt. Soittomateriaali, ryhmän ikäjakauma ja taitotasot vaikuttavat ratkaisevasti, miten opettaja opettaa ryhmää. Näppärikurssilla kannattaa aina ensin kysyä, onko oppilas soittanut kadensseja ja millä tavalla. Oppilaan kannattaa antaa soittaa ryhmän mukana valmiiksi hallitsemillaan käännöksillä ja tarvittaessa lisätä mukaan jotain uutta opeteltavaa. Joillekin riittää, että

he hahmottavat kolmisoinnun perusmuodon ja saavat käden oikeaan asentoon oikeille koskettimille.

Pedagogi B:n tunnilla uusi yhteinen asia opetetaan niin, että koko ryhmän on mahdollista soittaa sitä yhtä aikaa. Tehtävän pitää siis olla tarpeeksi helppo kaikille. Tämän jälkeen näytetään jokaiselle erikseen taitoihin sopivia vaihtoehtoja. Tätä ei tehdä aina yhteisesti, vaan vaihtoehtoja voidaan käydä näyttämässä tietyille oppilaille erikseen. Olisi perusteltua laittaa samantasoiset oppilaat vierekkäin, jotta opettaja voi näyttää saman vaihtoehdon parille oppilaalle yhtä aikaa. Niille, joilla menee liikaa energiaa annetun tehtävän oikein soittamiseen, annetaan helpotetumpi versio. Näppärikurssilla yhdestä kappaleesta voi olla kolmekin eritasoista versiota, esimerkiksi helppo, keskitasoinen ja haastava. Pedagogi B:n mukaan Näppärikurssilla jotkut oppilaat palaavat uusia sointukäännöksiä hetken harjoiteltuaan takaisin itselleen ennestään tuttuihin ja turvallisiin sointumuotoihin, koska se on helpompaa. Oppilaan on annettava tehdä niin, sillä Näppärikurssille osallistuminen on musiikkiopiston tapaan vapaaehtoista. Toisaalta yksilötunnilla oppilaalta voi vaatia enemmän, kun oppilas on sitoutunut musiikkiopiston opetussuunnitelmaan. Kaikki harmoninsoittajat voivat osallistua vaikeankin kappaleen harjoitteluun hitaassa tempossa. Tällöin myös vastaalkajat saavat mahdollisuuden kokeilla erilaisia tehtäviä. Aikarajoituksen puitteissa osa oppilaista ei pysty soittamaan vaikeaa kappaletta läpi lopullisessa tempossa, minkä vuoksi oppilaalle sanotaan, että konsertissa voi halutessaan laulaa soittamisen sijaan, jos tempo tuntuu liian nopealta. Oppilas saa valita itse, kumpaa haluaa tehdä. Kaikkea ei tarvitse omaksua ja osata konsertissa, mutta asiat jäävät itämään tulevaisuutta varten.

Hyvän ryhmämusisointikokemuksen syntymisen edistämiseksi oppilaalle on hyvä antaa tasoonsa nähden mieluummin liian helppo kuin liian vaikea soittotehtävä. Pedagogi C:n mukaan vaikea tehtävä saattaa kahlita oppilasta niin, että ympäröivä konteksti häipyi kokonaan mielestä suoritukseen keskittyessä. Soittotavoitteen tulee olla selkeä ja realistinen, sillä into voi lopahtaa liian vaikean tehtävän kanssa. Joskus opettajan "lennosta" valitsema tehtävä on epäsopiva, eikä oppilas pystykään toteuttamaan sitä. Tällöin tehtävää täytyy muuttaa. Prioriteettina on, että oppilas pääsee heti kokeilemaan soittoa ja se on mukavaa. Kun oppilaita ei tunne entuudestaan, ei tiedä myöskään heidän motivaatiotaan aihetta kohtaan. Pedagogi C:n mukaan on mahdollista, että annettu tehtävä on liian helppo, jolloin oppilas tylsistyy ja alkaa selaila esimerkiksi

puhelintaan. Toinen oppilas ei välttämättä sano ääneen, että on tyytyväinen tehtäväänsä eikä halua lisää haastetta. Joskus taas haaste on sopiva, mutta itse tapahtuma ei kiinnosta. Jotkut oppilaat toivoisivat enemmän haastetta, mutta eivät osaa sitä pyytää. Tästä huolimatta olisi hyvä teettää oppilailla aina ensin riittävän helppo asia, jotta opettajan olisi mahdollisuus tarkkailla koko ryhmän tekemistä. Aina voi antaa erikseen lisähaastetta taitavimmille oppilaille, jotka siitä innostuvat. Ryhmässä on tavallista, että joku turhautuu, kun tehtävä on eri tasolla omaan taitotasoon nähden. Siksi olisi hyvä jakaa oppilaat pienempiin tasoryhmiin, jos se on mahdollista opettajamäärän, tilojen tai soitinten liikuteltavuuden suhteen. Sovitettua nuottimateriaalia olisi myös hyvä olla valmiina eri tasoryhmille.

Pedagogit ovat yhtä mieltä siitä, että soitujen opettaminen ryhmässä riippuu oppilaan aiemmasta kokemuksesta ja taitotasosta. Musiikkiopistossa perustaso 1:n suorittaneet pianistit osaavat käännöksiä, sillä heidän opintoihinsa kuuluu myös kadenssien opiskelua. Oktaaviasema on musiikkiopiston piano-opetuksessa melko yleinen lähtökohta, mutta on opettajasta kiinni, haluaako hän opettaa myös jonkin toisen käännöksen. Perustaso 2:n suoritettuaan oppilas osaa kaikki kolme käännöstä kadensseista, mitä voi olettaa myös tällaisen oppilaan tullessa Näppärikurssille ja teettää tehtäviä sen mukaan. Pedagogi C:n mukaan kymmenvuotias musiikkiopiston oppilas osaa siis jo soittaa jonkin kadenssin. Tällaiset seikat kannattaa ottaa huomioon ryhmän tasoa kartoittaessa ja opettaa lukemaan soitumerkkejä kadenssit mielessä pitäen.

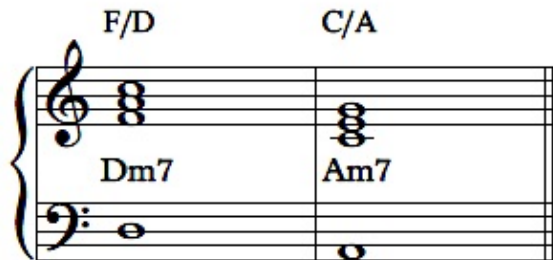
Jos sävellaji on vieras, Pedagogi C kehottaa käyttämään oppilaan kanssa hetken aikaa siihen, että oppilas muistelee esimerkiksi C-duurikadenssin ja siirtää sitten sormet koskettimilla toiseen kohtaan, haluttuun sävellajiin. Kymmenvuotiaalta voi myös olettaa uusien käännösten hahmottamista, jos toivoo oppilaan soittavan jotain tiettyä käännöstä. Osa Näppärikurssin kappaleista saattaa vaatia nelisointuja. Olisi hyvä hahmottaa opeteltava asia myös paperilla, jotta oppilas muistaisi asian myöhemminkin ja opettaja sen, mitä käännöksiä kyseisen lapsen kanssa on käytetty.

5.3 Musisoinnin käynnistäminen harmoniryhmässä

Ryhmässä musisointi on hyvä aloittaa laululla tai instrumentaalikappaleen kanssa melodian opettelulla, jotta se tulisi tutuksi. Näppärikurssilla tämä tapahtuu perjantaina heti alussa koko kurssin kesken. Pedagogi A ja D:n mielestä avosoinnut eli tässä tapauksessa kvintit ovat kiitollisia soitettavia heti alussa helppoutensa vuoksi, kun halutaan päästä nopeasti musisoimaan. Muutamakin avosointu kuulostaa usein hyvältä soitettaessa niitä kappaleessa nopeasti vaihtuvien sointujen päälle. Pedagogi C:n mukaan muista kuin kadenssin soinnuista lähdetään hakemaan lähimpiä käännöksiä antamatta suoraa vastausta, vaan ohjaten ja tarkkaillen etenkin, miten oppilas itse lähtee hakemaan niitä. Nopean tilannekartoituksen oppilaiden taitotasosta tehtyään opettaja voi valita kullekin sopivan toimintatavan eri taitotasojen versioista toteuttaa kappaleen säestys. Oppilas voi esimerkiksi soittaa vain yhdellä kädellä tai pelkkiä avosointuja, jos ei muuten pääse mukaan kappaleen tempoon. Pedagogi A:n kokemuksen mukaan oppilaiden on ollut helppo oppia sus- eli pidätyssointuja kvinttien rinnalla. On myös mahdollista pelkästään laulaa ja tehdä alkeisviuluryhmän tavoin erityisen helppoja stemmoja, etenkin jos oppilas on vielä pieni ja harmonia hänen taitotasoonsa nähden haastava. On kuitenkin hyvä ottaa selkeä linja opetuksen suhteen. Liian runsas vaihtoehtojen määrä hajottaa kokonaisuuden hallintaa, niiden esittelemiseen menee paljon aikaa ja ne sekoittavat oppilaita.

Opettajan on hyvä valmistella haastaviin kappaleisiin vakiomalleja, jos vastaan tulee nopeita sointukulkuja tai hankalia sointukäännöksiä. Pedagogi B:n esimerkin mukaan nopeissa sointuvaihdoksissa voidaan pitää yhtä sormea paikallaan ja muuttaa vain muita säveliä. Vaikkei oppilas hahmottaisi tätä teoreettisesti, hän saa soinnut lihas- ja näkömuistiin. Seuraavan kappaleen tullen voi aina kehottaa soveltamaan edellisessä kappaleessa opittua asiaa. Jos sointumerkissä on ilmoitettu septimi, pedagogi B kertoo oppilailleen sen olevan vapaaehtoinen sävel, jonka saa aluksi jättää pois, jos kolmisointujen kanssa on vielä tarpeeksi haastetta. Septimi kannattaa lisätä perusmuotoisen kolmisoinnun alapuolelle, sillä se soi hyvin ja on helppo hahmottaa.

Sointujen merkitsemistavoissa on erilaisia käytäntöjä. Pedagogi A:n mukaan kansanmusiikissa tapaa kauttavivalla erotettuja sointumerkkejä eli “slash-merkintää”, joilla saa automaattisesti hyvän kuuloisia hajotuksia.

Oppilaan olisi ihanteellista oppia soittamaan erilaisten merkitsemiskäytäntöjen määrittelemillä tavoilla. Dm7 on teoreettisesti oikein, mutta F/D kuulostaa välittömästi paremmalta, jos oppilas ei vielä osaa itse soittaa erityylisiä hajotuksia, sillä oikea käsi ei tässä tapauksessa soita d:tä, joka olisi soinnillisesti tarpeeton sävel. Dm7:n kohdalla oppilas soittaisi todennäköisesti Dm oikealla kädellä, jos hän ei osaa vielä septimisointua. F/D:n soittaminen varmistaa, että oppilas soittaa oikealla kädellä F:n, mikä on soinnillisesti parempi valinta. Toisaalta oppilaalla ei ole aikaa jäädä kesken soiton miettimään, mitä lisäsäveliä F/D sisältää, tai mikä sointu se on toiselta nimeltään. Olisi hyvä kirjoittaa slash-merkintä nuottiin erikseen kullekin oppilaalle vaikkapa Dm7:n yläpuolelle monipuolisen hahmottamisen vuoksi. Jotkut oppilaat haluavat soittaa sointumerkkien perussäveliä vasemmalla kädellä basson tapaisesti. Vaikka kappaleessa tulisi vastaan tällainen “kauttasointu”, he haluavat hahmottamisen kannalta soittaa f-sävelen toivotun d:n sijaan. Pedagogi A:n mukaan ryhmässä tämä ei haittaa kovin paljoa, sillä se sulautuu yhteissoittoon yleensä hyvin. Jos oppilaan mielestä kauttasoinnun tajuaminen on vaikeaa ja hän hahmottaa asian omalla tavallaan, ei ole pedagogisessa mielessä hyvä pakottaa häntä soittamaan kuten muut. Kyse on kuitenkin viikonlopun mittaisesta tavoitteesta. Opettaja voi kertoa, miten oppilas voisi jatkossa kehittää soittoaan toivottuun suuntaan. Soivuuden kannalta tällä tavalla soittava oppilas voisi soittaa varmuuden vuoksi bassosävelensä oktaavia ylempää, jotta hänen oma bassolinjansa ei kuuluisi merkittävästi yhteissoitossa läpi, mikä saattaisi viedä harmoniaa eri suuntaan.

Jos ryhmässä jää aikaa soveltaa materiaalia pidemmälle, on suositeltavaa opettaa erilaisia rytmivariaatioita, jotta etevimmillekin tulisi uutta opeteltavaa. Oppilas voi soveltaa niitä myöhemmin itse omassa soitossaan. Kappaleen säestyksestä voidaan tehdä haastavampia versioita esimerkiksi oktaaveita tai erilaisia bassokulkuja hyödyntämällä. Pedagogi B ohjeistaa nelisointuja osaavalle kolmisoinnun perussävelen tai kvintin kaksinnusta oikean käden soinnussa, mikä sopii kansanmusiikkiestetiikkaan. Pedagogi D:n mukaan pitkällä olevat oppilaat on mahdollista laittaa joissain tilanteissa soittamaan melodiaa, mitä pystyy vaikeuttamaan vielä entisestään soittamalla melodia oktaaveissa. Myös erilaiset fillit eli melodiset tai rytmiset koristekuviot sopivat joihinkin kappaleisiin. Pedagogi C kehottaa etsimään erilaista soundia kappaleeseen uusilla käänöksillä. Ghost-äännet tarkoittavat rytmimusiikissa käytettävää fraseeraustapaa, jolla on tarkoitus luoda kuulijalle mielikuva kahdeksasosien jatkumosta, jossa joitain ääniä painotetaan osan äänistä jäädessä lähes kuulumattomiksi varjoääniksi (ghost notes) (Tabell 2008). Pedagogi A suosittelee soittamaan ghost-ääniä vasemmassa kädessä, mikä pitää harmonisäestyksen vakaampana, jolloin bassosävel on täsmälleen oikean mittainen. Tällainen albertinbasso-tyylinen säestys toimii varsinkin, jos on soittanut klassisia kappaleita. Tämä onnistuu erityisesti aikuissoittajilta. Tavoite on ennemmin rytmisen kuin soinnillinen: koska sävelet eivät kuulu kevyesti kosketinta painettaessa, se ei tuo "muhjua" soittoon. Tämä harmonin säestystyyli on peräisin mestaripelimanneilta Arvo Myllykankaalta ja Aukusti Viitaniemeltä. Jos vertaa tilannetta swingiin, basistien soittamat äännet eivät myöskään ole täyspitkiä, mikä tekee soitosta rytmikkäämpää. Ghost-ääniä ei tässä tapauksessa tarvitse havaita. Pedagogi A:n mielestä tämä on merkittävä asia harmoninsoiton svengaavuuden kannalta.

Yksi haastattelun kysymyksistä oli kuulokuvan tärkeys soinnun muodon valintaan ryhmässä. Pedagogien mielestä ihanteellista sointukäänöstä tärkeämpää on soinnun syntyminen helposti ja ettei haaste ole oppilaalle liian iso. Jos jokin sointukäänös on kappaleessa erityisen tärkeä, opettaja voi keksiä helpomman ja haastavamman tavan sen toteuttamiseen. Muutoin kaikkia oppilaita ei tarvitse yrittää saada soittamaan samaa käänöstä. Perusmuotoiset kolmisoinnut sopivat maltillisesti säestyksen joukkoon. Teinille voi olla mielekkäämpää soittaa haastavampi käänös, ja 8-vuotiaalle perusmuotoisessa soinnussakin on riittävästi tekemistä. Näppärikurssin muista sektioista harmoniaan tuleva bassopohja mahdollistaa Pedagogi B:n mukaan erilaisten ratkaisujen

tekemisen koskettimille toisin kuin soittotunnin pariopetuksessa, missä melodinen ja harmoninen vastuu on vain kahdella pianistilla. Orkesterissa pienenkin oppilaan soitto sulautuu sekaan, vaikei hän pystyisikään vielä samaan kuin isommat. Sovituksellisesti parasta kuulokuvaa on kuitenkin pyrittävä toteuttamaan niin hyvin kuin mahdollista.

5.4 Heterogeenisen ryhmän opettamisen haasteita ja mahdollisuuksia

Pedagogi C:tä lainatakseni lyhytkurssilla heterogeenisen ryhmän ohjaajana saa “pistää itsestään ihan kaikki likoon”. Opettajana on hyvä miettiä etukäteen, mikä on opetuksen funktio ja mitä haluaa siltä. Miten pystyn jakamaan aikaa ja näyttämään kaikille malliksi isossa ryhmässä? On hyvä taito pystyä sovittamaan materiaalia, jotta kappaleessa on eritasoisille oppilaille sopivaa soitettavaa. Opettajalla tulee olla “lonkerot joka suuntaan”: tarkkaavaisuutta ja läsnäoloa tarvitaan koko ajan. Pedagogi C kertoo lopputuloksista tulevan ryhmien kanssa aina erilaisia, vaikka olisi vetänyt tunnin samalla tavalla. Helppo tehtävä voi olla toiselle ryhmälle vaikea. Ryhmän yhteistoiminnan lopputulos on aina riippuvainen persoonista, sillä joskus musisointi ei vain lähde lentoon ja joskus taas asiat tapahtuvat melkein itsestään.

Pedagogien mielestä heterogeenisten ryhmien kanssa pitää yksinkertaisesti lähteä reippaasti liikkeelle jostain. Opettajana tekemisiään joutuu refleктоimaan jatkuvasti. Tunnit menevät harvoin suunnitelman mukaan, vaikka olisi valmistautunut huolellisesti. Suuri haaste liittyy kappaleiden sovittamiseen ja tehtävien antamiseen. Pedagogi C muistuttaa, että on hyvä miettiä kokonaisuutta suunnitellessaan, millaista tehtävää oppilaan on mielekästä soittaa myös yksin kotona. Oma tehtävä ryhmässä saattaa olla motivoiva kokonaisuudessa, mutta kotona harjoitellessa se ei välttämättä kuulosta musiikilta. Esimerkiksi harmooniryhmän helppoja stemmoja yhdellä sormella soittavat pienimmät oppilaat innostuvat roolistaan kurssilla, mutta kotiin tultaessa harjoittelu ei välttämättä suju, kun melodiaa ja rytmiä ei tule orkesterin muilta jäseniltä. Pedagogi B:n mielestä yhteissoiton lisäksi Näppärikurssin tärkeintä antia on, että musiikki menee eteenpäin, vaikka yksittäisen oppilaan soitossa tapahtuisi virhe. Pianistit ovat taipuvaisia pysäyttämään soittamansa kappaleen virheen tullessa ja korjaamaan sen. Yhteissoitossa

tämä ei ole mahdollista. On hypättävä vain rauhallisesti takaisin ”kyytiin” siitä kohdasta mistä pääsee mukaan.

Näppärikurssin tavoitteena on, että lapset pääsevät käyttämään taitojaan. Soittotunneilla kiinnitetään paljon huomiota yksityiskohtiin jo pelkästään teknisissä asioissa. Sen lisäksi klassisen musiikin opinnoissa edetään koko ajan vaikeampaan suuntaan, mikä toki kehittää oppilasta. Musiikki on tarkoitettu kuitenkin myös soitettavaksi eikä pelkästään opeteltavaksi. Idea on päästä soittamaan musiikkia ja nauttimaan välillä työnsä hedelmistä. Oppilas ei välttämättä aina muista, mitä kappaleita on soittanut puoli vuotta sitten, minkä vuoksi on hyvä välillä muistella ja kertaila, mitä jo osaa. Sitten niitä voi soittaa vaikkapa sukujuhlissa, jolloin musiikki tulee käyttöön. Pedagogi B:n mukaan Näppärikurssin ideana on antaa mahdollisuus soittaa helppoja ja vaikeita kappaleita. Oppilaalla on mahdollisuus oppia uutta ja opettaja voikin ”sysätä” häntä oppimisprosessissaan pidemmälle. Pedagogi B:n mielestä on ehdottoman tärkeää, että oppilaat itse ymmärtäisivät pystyvänsä musisoimaan jo osaamallaan taidoilla. Oppilaan olisi tärkeää saada kurssilta kokemus, että hän osaa kappaleita hyvin, eikä vain jokaista vähän. Näppärikurssilla saa soittaa koko viikonlopun sointumerkeistä – samoja sointuja eri järjestyksessä. Näin soinnuilla on mahdollisuus jäädä lihasmuistiin. Harmonian hahmottaminen on soittoharrastuksen kannalta hyödyllistä.

Pedagogi C:n mielestä oppilaalle soittokaverin toiminnan seuraaminen ryhmässä on oppimisen kannalta monesti jopa tärkeämpää kuin seurata vain opettajan esimerkkiä. Kun opettaja antaa oppilaille hetkeksi tilaa harjoitella itsenäisesti, oppilaat ovat pian ”toistensa kimpussa” auttamassa kappaleissa harjoiteltavien asioiden opettelussa. Soittoryhmä on oppilaalle ikään kuin joukkue ja yhteen hiileen puhaltaminen on etenkin lapsille tärkeää. Sointukäännösten opetteleminen yhdessä kaverin kanssa opettaa yhteistyöhön. Oppilas tottuu kommunikoimaan ja katsomaan kaverilta mallia. Parhaimmillaan oppilaat oppivat toisiltaan haastavampia asioita kuin mitä opettaja voisi kuvitella, sillä motivaatio ja yhdessä soittaminen ruokkivat merkittävästi muuten niin yksinäisen pianistin toimintaa. Pedagogi C:n mukaan opettajalla on tärkeää olla ”sosiaaliset tuntosarvet”. Kun oppilas ryhtyy vapaassa säestyksessä tuottamaan itse musiikkia, ollaan usein ”syvissä vesissä” ja herkin tuntein mukana. Minkälaista musiikkia minä tuotan itsestäni? Vaikka suuren ryhmän opetus on usein haastavaa ja tulokset vaihtelevat kunkin ryhmän mukaan, opettajan on hyvä muistaa olla suojea

itselleen. Opettajana olisi hyvä antaa myös itselleen oikeus oppia eri tilanteista. Kaikki tekevät huonoja ja hyviä ratkaisuja opetuksessaan.

6 POHDINTA

6.1 Räätelöityä musisointia

Olen samaa mieltä Hakkaraisen ym. (2004, 123) kanssa, että ryhmässä olisi tärkeää kannustaa oppilaita löytämään oma tyyli oppia (Hakkarainen ym. 2004, 123). Olemme kaikki erilaisia oppijoita ja opettajan tulisi löytää ainakin muutamia erilaisia lähestymistapoja kuhunkin opetettavaan asiaan ja soitettavaan kappaleeseen. Oppimistilanteen ilmapiirin tulisi olla mahdollisimman kannustava ja oppimista tukeva. Myönteiset tunteet lisäävät opiskelijan käytettävissä olevaa energiaa ja kielteiset vähentävät sitä. (Varila 1999 Plathanin 2012, 24 mukaan.) Positiivisten kokemusten lisäämä yhteenkuuluvuuden tunne lisää suvaitsevaisuutta toisia kohtaan (Valke 2012, 7). Juuri tähän näppäripedagogiikan edistämä rajaton musiikkikasvatuskin tähtää (Järvelä & Huntus 2014, 4), mikä on itselleni tärkeimpiä arvoja opetuksessa. Ryhmän kanssa ei siis tulisi hermostua, vaikka tilanne vaikuttaisi stressaavalta heterogeenisen, vilkkaan tai innotoman ryhmän takia. Mielestäni kollegion välinen positiivinen kommunikaatio ja opetuksen yhdenmukaisuus ja dynaamisuus ovat olennaisia asioita mukavan ilmapiirin luomisessa.

Fieldsin (2012, 39) mukaan pienessäkin ryhmässä voidaan miettiä erilaisia tapoja edistää vertaisoppimista esimerkiksi jaetulla ohjaajuudella tai istumajärjestyksen muutoksilla (Fields 2012, 39). Näppärikurssilla harmonin soittajille jaetaan ohjelmistosta riippuen erilaisia vastuuta. On virkistävää päästä soittamaan jossain kappaleessa melodiaa säestyksen sijaan ja ottamaan siten enemmän vastuuta. Jos konsertti on eri paikassa kuin kurssi, harmonit saattavat siirtelyn jäljiltä olla hieman eri

paikoilla. Tällöin uusi istumajärjestyskin edistää vertaisoppimista. Muistan omasta lapsuudestani Näppärikurssilta, että vertaisoppiminen viereiseltä oppilaalta oli tehokasta. Parhain tilanne oikeanlaisen soitannollisen grooven löytämisen kannalta oli sellainen, kun vieressäni soitti opettaja, jolta näki esimerkillistä ja inspiroivaa soittoa. Pelimannien yhteissoittotilanteissa Kaustisella vieressä saattoi soittaa jopa vanha mestaripelimanni. Kun nykyisin opetan Näppärikurssilla ja oppilaat suurin piirtein jo osaavat soittaa muun orkesterin mukana, pääsen yleensä itsekkin soittamaan harmoonia muiden mukana. Parhaimmassa tapauksessa harmoonini on oppilaiden keskellä, jolloin he näkevät opettajan soittoa. Lapset eivät tule tietämään, millaiseen soittoon harmoonin kanssa tulee pyrkiä, jos opettaja ei itse näytä mallia. Joskus esimerkin näyttäminen epäonnistuu, jos harmooninsoittajien ryhmä on suuri ja hälisevä, sillä kaikki eivät näe tai kuule mitä opettaja soittaa.

Tutkimustuloksissa mainittiin jokaisen ryhmäopetustilanteen olevan osallistujiensa näköinen ja tulosten sen mukaisia. Mielestäni Näppärikurssilla opettajan on hyvä pitää kiinni tuntisuunnitelmastaan, mutta olla samalla kuitenkin joustava muutosten suhteen. Joskus suunnitelmat muuttuvat yllättäen esimerkiksi uuden ohjelmistoon lisätyn kappaleen myötä. Täytyynee hyväksyä, ettei opettajana voi valmistella kurssin tunteja kovin pitkälle etukäteen ja että jokaisen oppilaan kohdalla tulee tehdä salamannopeita, yksilöllisiä ratkaisuja muun muassa sointumuodon ja annettavan tehtävän vaikeustason suhteen. Olennaisin kysymys oikeanlaista komppilappua valitessa lienee, onko oppilaalla potentiaalia omaksua muutamia peruskolmisointuja viikonlopun aikana, ja toimia sen mukaan. Näppäriorkesterissa soittaminen on tavanomaisesta poikkeavaa toimintaa musiikkiopiston pianisteille, joten en usko heidän pitkästyvän kurssilla. Mielestäni yhtyesoiton eri elementtien ja lainalaisuuksien omaksuminen on jopa tärkeämpää kuin oman soitto-osuuden haasteellisuus.

Olen kiinnittänyt huomiota oppilaiden reaktioihin Näppärikurssilla etenkin haastavimpien kappaleiden parissa. Painotan heille useasti, että sekin riittää musiikillisesti hyvin, kun soittaa vain toisella kädellä ja poimii tärkeimmät soinnut. Pedagogi B:n tavoin olen kertonut, että jos sattuu tippumaan musiikin kyydistä, tarvitsee vain palata rauhassa takaisin mukaan. Tästä huolimatta joskus jopa hyvin mukana pysyvät soittajat tuskastuvat, jos he eivät ehdi soittaa kaikkea nuottiin kirjoitettua tai kurssilla opetettua. Tämä saattaa johtua täydellisyyden tavoittelusta.

Toisaalta joissain kappaleissa he tyytyvät mielestäni liian vähään: soittamaan hyvin yksinkertaista bassolinjaa, vaikka pystyisivät soittamaan jo kahdella kädellä. Näppärikurssilla kappaleita ehditään toistamaan runsaasti, jolloin opettelu on mahdollista. Tällaisissa tilanteissa opettajana pohtii, antaisiko oppilaan nauttia onnistumisen tunteesta helpon asian kanssa, vaikka hän pystyisi pienellä panostuksella parempaan. Vai syöttäisikö oppilaalle uusia haasteita heti, kun yksi asia alkaa sujua? Tutkimustulosten pohjalta voi sanoa mukavan kokemuksen olevan tärkeämpää kuin jatkuva epämukavuusalueella liikkuminen. Pedagogiikkaopinnoissakin painotetaan oppilaan rakastavan toistoja ja onnistumisen kokemuksia.

Näppärikurssilla opetellaan kappaleiden melodioita tai rytmejä myös korvakuulolta eikä vain nuotteja lukemalla, mistä uskoisin olevan hyötyä erilaisille oppijoille. Oppimistapahtuma ei ole vain tiedonhankintaprosessi, missä oppilaat seuraavat passiivisesti opettajaa, vaan he pääsevät myös itse havainnoimaan ja tekemään asioita. Näppärikurssilla opetellaan esimerkiksi kuuntelemaan, mitä muut sektiot soittavat tai miten jokin kappale aloitetaan tai lopetetaan bändissä. Oppilas ottaa itse soiton lomassa selvää, miten harmonia käytetään. Opettaja ei verbalisoi kaikkia asioita, vaan näyttää myös eleillä. Hiljaista tietoa opitaan huomaamatta varsinaisen opetuksen myötä. En ole varma, onko harmoniryhmässä mahdollista lisätä oppilaan omaa tutkimista esimerkiksi improvisoimalla, sillä aika Näppärikurssilla kuluu helposti pelkästään kaikille yhteistä ohjelmistoa opettelemalla. Näppärikurssin tavoite on oppia kansanmusiikkiohjelmistoa, yhteissoittoa ja -laulua viikonlopun ajan. Kappaleissa on väljyyttä toteuttaa tilanteen mukaan erilaisia sovituksia, mutta mielestäni improvisaatiota on Näppärikurssin aikarajoituksen ja olosuhteiden vuoksi hyvä opettaa omalla erillisellä kurssillaan, niin tärkeä aihe kuin se onkin.

Joskus käy niin, että harmonioppilaita on lopulta enemmän kuin ennakkoon on ilmoittautunut. Kokemukseni mukaan yhteinen sävel oppilaiden kanssa löytyy lopulta joka kerta ja taitotason kartoittaminen sujuu opettajalta melko nopeasti. Jos oppilaat osaavat ennestään kolmisointuja, helpottuu kurssin aloitus huomattavasti. Tutkimustulosten yhteenvetona voi todeta, ettei heterogeeniselle ryhmälle ole olemassa yhtä kaikille sopivaa mallia toteuttaa sointuopetusta. Arvelinkin asian olevan näin, vaikka toivoin jonkin harmoniryhmän kokonaisuuden hallintaa helpottavan mallin löytyvän, josta en olisi tiennyt etukäteen.

6.2 Käytännön opetushetki

Agendan salliessa ryhmäyttävät leikit tai pelit voisivat tulla tarpeeseen kurssin alussa pianistien kesken, jotka eivät välttämättä pääse kovin helposti ystäväystymään muiden kanssa musiikkiopistossa. Mielestäni oppilaan olisi tärkeää saada Näppärikurssilta kokemus, että hän osaa kaikkia kappaleita perusteellisen hyvin, eikä vain jokaista vähän. Siksi kurssin ohjelmiston nykyistä kappalemäärää olisi mielestäni hyvä pienentää muutaman kappaleen verran, jotta aikaa kappaleiden opettelulle jäisi tarpeeksi viikonlopun aikana. On parempi toimia helpomman kautta, jotta oppilaat pääsisivät nauttimaan tapahtumasta, lopputuloksesta ja hallinnan tunteesta.

On tärkeää, että opettaja näyttää kurssin aikana itse soittaen mallia aina kun mahdollista ja pyytää oppilaita myös soitinten takaa seuraamaan esimerkkiä opettajan soittimen viereen, jotta kauempina soittavat oppilaatkaan eivät jäisi informaatiosta paitsi. Oppilaille tulee kertoa selkeästi, mitä asioita heidän tulee havainnoida opettajan esimerkin aikana ja soittaa malli tarpeeksi hitaasti. Harmooniryhmän edestä on hyvä näyttää kollektiivisesti kaikille asioita. Sopivalla hetkellä oppilaiden edestä on mahdollista huudella koko ryhmälle sointuvaihdoksia tai rakenteita. Oppilaiden edessä on myös hyvä ilmaista reilusti koko ryhmälle, jos he ovat onnistuneet. Kun harmooniryhmän ohjaaja on sijoittunut oppilaidensa eteen johtamaan, hän ei voi olla samanaikaisesti oppilaidensa vieressä näyttämässä esimerkiksi missä kohtaa kappaletta ollaan menossa, jos yksittäinen oppilas ei sitä tiedä. Olen kehitellyt tähän erilaisia käsimerkkejä, joilla pystyn näyttämään oppilaille esimerkiksi rytmivariaatioita ja dynamiikkaa sekä joskus myös rakenteellisia asioita. Erilaisten elementtien näyttäminen käsin oppilaiden edessä on tarpeen myös, jos harjoitellaan yhdessä muun komppiryhmän tai koko orkesterin kanssa, jolloin ei ole mahdollista kesken soiton sanoa asioita. Opettajalla on mahdollisuuksia ohjeistaa oppilaitaan eri tavoin ja hänen on hyvä kulkea säännöllisesti opetuksen aikana oppilaiden takaa heidän vierelleen, jolloin hän voi näyttää mallia kädestä pitäen tai eteen, jolloin oppilaat näkevät opettajan ilmeet hänen antaessaan palautetta. Viereltä opettaja voi kohdistaa palautteen suoraan tietylle oppilaalle tai näyttää kappaleen etenemistä nuotista.

Näppärikurssin opetusmetodina käytetään runsaita toistoja. Niitä voisi keventää jakamalla tehtäviä pienempiin palasiin esimerkiksi siten, että ensin taputettaisiin harjoiteltavaa rytmiä ja sitten vasta siirrettäisiin se koskettimistolle. Haastavien rytmien kanssa tämä olisi erityisen toivottavaa. Olisi ihanteellista, että rytmi saataisiin kehoon, jotta soitosta tulisi groovaavaa. Harmoonia soittaessa sekä jalat että kädet työskentelevät jatkuvasti, joten musiikin syke tulisi saada keskivartaloon. Tähän olisi hyvä kehittää harjoitteita. Toistojen määrä suo harmoniryhmän ohjaajalle tarpeeksi aikaa tarkkailla kaikkien soittajien käsiä ja korjata mahdollisia virheasentoja tai -säveliä. Harmoniryhmän ohjaajan on tärkeää ennakoida näytettävät iskut tarpeeksi ajoissa sanoin tai käsillä kapellimestarin tavoin näyttäen. Westerholmin ja Näreharjun (1984, 31-42) mukaan ”tämmäys” eli harmonisäestys tapahtuu aidoimmillaan ulkomuistista, hyvän sointuvaiston avulla ja oikean käden rytmitystä ”tunnelman mukaan” vaihdellen (Westerholm & Näreharju 1984, 31-42). Pedagogien antamista vinkeistä pidemmällä oleville oppilaille painottaisin erityisesti näiden erilaisten rytmivariaatioiden omaksumista. On pyrittävä perusrytmien säilyttämiseen, mutta muuntelu kuuluu olennaisesti lisäväriä tuovana piirteenä tämmäykseen. Kokeneiden tämmäreiden soittoa kuuntelemalla ja katselemalla oppii eniten. (Westerholm & Näreharju 1984, 31-42.) Oppilaan motivointi tällaisten lisävärien hakemiseen onnistuu sellaisen kappaleen avulla, jossa on vähemmän sointuja, jolloin rytmejä ehtii pohtia ja harjoitella rauhassa.

Kokemukseni mukaan lauantaipäivän työskentely sujuu nopeimmin vain harmonien kesken, jolloin ei ole ongelmaa päällekkäin puhumisesta ja soittamisesta aiheutuvasta metelistä, mikä on lähes väistämätöntä komppiryhmän opettajien harjoituttaessa samassa tilassa omien sektioidensa osuuksia. Oman ryhmän kesken aika ei kulu ohjeistusten toistamiseen, jos osa oppilaista ei sitä kuullut. Toisaalta komppien harjoittelu kappaleessa saattaa välillä olla haastavaa ilman melodiasoittajia, jolloin olisi hyödyllistä harjoitella esimerkiksi harmonikkaryhmän kanssa yhdessä. Kun harmonit soittavat pitkiä ääniä, kitaroiden rytmikkästä kompista tai basson selkeästä pohjajohdista olisi hyötyä. On helpompi siirtyä soittamaan yhdessä koko komppiryhmän kanssa kappaleiden alkaessa sujua. Joskus työskentely toimii yhtä mukavasti, vaikka koko komppiryhmä harjoittelisi viikonlopun yhdessä. Tämä riippuu muun muassa jokaisen sektion omasta taitotasosta, sillä etevän sektion kanssa on helpompi kulkea opetuksellisesti samaa vauhtia.

Näppärikurssin loppukonsertissa harmooniryhmän ohjaajan vastuulla on soittaa flyygeliä tai harmoonia ja edesauttaa omalta osaltaan orkesterin soiton pysymistä kasassa. Flyygelin soitto sitoo yhteen kappaleiden taitteita, vakauttaa tempo ja värittää musiikillista kokonaiskuvaa. Se on tullut Näppärikursseille uutena elementtiä, sillä perinteisessä kaustislaisessa pelimannimusiikissa, mistä näppärifilosofia ponnistaa, pianoa on käytetty lähinnä harmoonin korvikkeena (Alakotila 2016). Opettajan oman soittimen paikka on optimaalinen harmooniryhmän vieressä, jotta oppilaat saavat tarvittaessa opettajasta tukea. Jos ryhmän ohjaajaan harmooni on oppilaiden harmoonien välissä, konsertin soittokokemuksesta tulee tiiviimpi, kun ohjaaja ja oppilaat kokevat olevansa yhdessä vastuussa omasta sektioistaan. Olen havainnut oppilaiden tyytyväisistä tai innostuneista reaktioista, että opettajan kanssa yhdessä esiintyminen on mukavaa. Myös opettajasta on palkitsevaa nähdä oppilaidensa innostuneisuutta prosessin päätteeksi.

Teoriassa olisi optimaalista, jos Näppärikurssin kappaleet olisivat pääosin keskenään samoissa sävellajeissa, jolloin harmooninsoittaja voisi soveltaa oppimiaan sointuja erityylisiin kappaleisiin. Käytännössä tähän tuskin kannattaa panostaa, sillä on musiikillisesti perusteltua, että konsertin kappaleet ovat erilaisissa sävellajeissa. Harmoonilla tehtäviä nyansseja voisi hyödyntää tulevaisuuden opetusmateriaaleissa enemmän kehittämällä erilaisia harjoitteita, joissa palkeiden käyttöä voi tutkia ja kokeilla.

6.3 Yhteistyö musiikkiopiston opettajien kanssa

Musiikkiopiston opettajat ovat silloin tällöin mukana Näppärikurssilla oppilaidensa tukena, mikä on mielestäni positiivista. Oman opettajan läsnäolo saattaa tuntua oppilaasta turvalliselta uudessa ympäristössä. Harmooniryhmän ohjaajan tilannekartoitusta taas nopeuttaa kuulla oppilaan soitannollisista valmiuksista suoraan opettajalta. Joskus musiikkiopiston opettaja saattaa opettaa oppilastaan ohjeistani huolimatta hieman oman näkemyksensä mukaan, esimerkiksi ambituksen suhteen. Musiikkiopiston pianonsoiton opettajilla ei välttämättä itselläänkään ole kovin vankkaa

kokemusta kansanmusiikkiestetiikasta ja heidän ohjeensa saattavat olla ristiriidassa yleisten kansanmusiikkikäytänteiden kanssa. Opettaja on esimerkiksi ohjeistanut etukäteen oppilastaan soittamaan bassosäveliä oktaavia tai kahta korkeampaa kuin Näppärimusassa on tapana. Tämä on hyvä lähtökohta, minkä jälkeen harmooniryhmän ohjaajan esimerkin mukaisesti toimitaan kuitenkin pelimanniestetiikan vaatimalla tavalla: peruskomppauksessa harmoonilla soitetaan bassosävel mahdollisimman matalalta ja soinnut keskirekisteristä.

Musiikkiopiston opettajat saavat Näppärikurssin nuottimateriaalin etukäteen, jotta he voivat käydä kappaleita läpi soittotunneilla oppilaidensa kanssa. Sen mukana olisi hyvä olla toimintaohje kullekin kappaleelle. Siitä ilmeni, millaisia sointumuotoja kussakin kappaleessa on mahdollista käyttää sekä kappaleen rakenne. Näin opettajat voisivat valmentaa oppilaitaan mahdollisimman hyvin tulevaa kurssia varten. Mielestäni riittää, että kappaleissa käytettävät komppirytmit ja muut yksityiskohdat harjoitellaan vasta Näppärikurssilla. Sen sijaan harmoonin peruskompin ohjeistus voisi olla kirjattuna notaationa yleisohjeessa. On tärkeää antaa pianonsoitonopettajille kunnon ohjeistukset etukäteen, sillä kokemukseni mukaan se vähentää opettajien stressiä ja mahdollista jännitystä, jos Näppärikurssi on opettajalle entuudestaan vieras konsepti. Olisi hyvä pitää huolta, että oppilaille jaetaan tasojen vastaavat komppilaput jo ennen kurssia. Joskus Näppärikurssilla käy niin, että jostain syystä vasta-alkajat ovat valmistautuneet harjoittelemalla liian vaikeaa nuottia ja päinvastoin, jolloin opettajan täytyy lähteä kopioimaan oikeita nuotteja kesken opetuksen. Kurssin alussa harmooniryhmän ohjaaja voisi jakaa oppilailleen paperin, jossa olisi kirjoitettu auki esimerkiksi kaikki kolme kadenssivaihtoehtoa sointumerkein. Jos oppilas on tottunut soittotunneillaan soittamaan kadenssia oktaaviasemasta, hänelle ympyröitäisiin se rivi, minkä sointukäännökset sopivat oktaaviasemaan tottuneelle soittajan sormiin ja pyydetäisiin soveltamaan sitä muihinkin kappaleisiin kurssin aikana.

6.4 Entistä parempaa ryhmäopetusta

Tutkimushaastatteluista nousseet ryhmäpedagogiset huomiot heterogeenisen ryhmän toimintaan liittyen nousivat tärkeimmiksi käsiteltäviksi aiheiksi. Monet pedagogien ajatukset vahvistivat omasta reflektiostani syntyneitä ajatuksiani, mutta haastattelussa ilmeni myös monia käytännöllisiä vinkkejä. On rohkaisevaa hyväksyä se tosiasia, että heterogeenisen ja erityisesti suuren ryhmän opettamiseen liittyy monenlaisia haasteita. Opettajan täytyy hyväksyä myös tekemänsä virhearviot, joita väistämättä tulee ryhmäopetuksessa kaikille. On hyvä reflektoida välillä opetustaan ja omaa toimintaansa. Hyvä arvioija on tietoinen arviointiensa rajallisuudesta ja virhearviointien mahdollisuudesta (Koppinen, Korpinen & Pollari 1994, 35). Mielestäni ryhmässä toimiminen on aina sekä oppilaan että myös opettajan yhteinen oppimiskokemus. Näppärikurssilla opettaessani minun on täytynyt muun muassa arvioida, osaavatko harmoniooppilaat soveltaa oppimaansa kurssin ulkopuolella omissa musiikkiopinnoissaan.

Tämän työn haastattelujen tulokset pohjautuvat neljän pedagogin käytännön opetuskokemuksista saatuihin ideoihin ja ne tuntuvat minusta tärkeiltä Näppärikurssin harmoniryhmän kehittämisen kannalta, sillä Näppärikurssin harmoniryhmä on ainutlaatuinen ilmiö, mitä ei ole vielä juurikaan tutkittu. Olisi mielenkiintoista toteuttaa jatkotutkimuksena malli, jossa haastatteluun osallistuneet pedagogit kävisivät läpi näppäriohjelmistoon kuuluvia kappaleita komppilappuineen ja pohtisivat, miten he itse opettaisivat soinnut eritasoisille oppilaille, jos opettaisivat kyseisiä kappaleita ryhmässä. Tilanteen voisi videoida, jotta sointumuodot ja -hajotukset voitaisiin tarkistaa jälkepäin ja mahdollisesti nuotintaa ne.

Näppärikurssia ennen opettajalla voi luonnollisesti olla pientä jännitystä, millainen kokonaisuus viikonlopusta tulee, sillä Näppärikurssin luonteen mukaisesti opettaja ei ole tavannut oppilaita välttämättä aikaisemmin eikä myöskään tiedä heidän soittotaustastaan juuri mitään. Itselleni se on ollut toisaalta kasvattavaa vuosien mittaan ja uskon, että se on tehnyt minusta spontaanin ja joustavan opettajan, joka uskaltaa tarttua tilanteeseen kuin tilanteeseen jopa ennalta valmistautumatta. Jokainen ryhmä on erilainen, ja on luonnollista tuntea uuden ryhmän dynamiikasta jännitystä. On hyvä

mieltä, millä tavalla voisi opettajana luoda mahdollisimman hyvän oppimisilmapiirin jokaiselle ryhmälle.

Harmoniryhmän ohjaajan on hyvä olla tehokas, mutta huolehtia siitä, ettei suuressa ryhmässä kukaan jää huomiotta. Häneltä vaaditaan rentoutta ja uskoa, että lopputuloksesta tulee hyvä. Maltillinen ote auttaa tiukassa aikarajassa toteutettavan opetussuunnitelman läpiviemisessä. Täsmälliset ja selkeät ohjeet luotsaavat prosessia kohti päämäärää, jossa oppilas osaa kuunnella ja kehittää omaa soittoaan yhä enenevässä määrin itse. Opettajan tarvitsee heittäytyä itse täysillä tilanteisiin mukaan, jotta oppilas voi inspiroitua opettajan esimerkistä ja nauttia musiikin tekemisestä yhdessä. Parhaimmillaan tällaiset kokemukset heijastuvat näppäri filosofian (Järvelä & Huntus 2014, 31) mukaisesti ihmisen koko elinkaarelle.

LÄHTEET

Alakotila, T. & Valo, T. 2010. Tämmäysopas. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Ala-Könni, E. 1986. Suomen kansanmusiikki. Tutkielmia neljältä vuosikymmeneltä. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Asplund, A. & Hako, M. (toim.) 1981. Kansanmusiikki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Asplund, A., Hoppu, P., Laitinen, H., Leisiö, T., Saha, H. & Westerholm, S. 2006. Suomen musiikin historia. Osa: Kansanmusiikki. Helsinki: WSOY.

Fields, M. 2012. Havaintoja vertaisoppimisen organisoimisesta. Teoksessa Fields, M. & Plathan, S. (toim.) Tietoa, taitoa ja hyvää fiilistä - vertaisoppimisen taustaa ja kokemuksia järjestötoiminnassa. Helsinki: OK-Opintokeskus.

Hakkarainen, K., Lonka K. & Lipponen, L. 2004. Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 2011. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Koppinen, M-L., Korpinen, E. & Pollari, J. 1994. Arviointi oppimisen tukena. Helsinki: WSOY.

Järvelä M. & Huntus A. (toim.) 2014. Näppäripedagogiikka. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Näreharju, J. & Westerholm, S. 1980. Tietoa tämmäyksestä. Kansanmusiikki 6 (2), 31-42.

Otava 1977. Otavan iso musiikkitietosanakirja. Osa 2. Helsinki: Otava.

Otava 1978. Otavan iso musiikkitietosanakirja. Osa 4. Helsinki: Otava.

Plathan, S. 2012. Vuorovaikutusta ja ryhmädynamiikkaa vertaisopintoryhmässä. Teoksessa Fields, M. & Plathan, S. (toim.) Tietoa, taitoa ja hyvää fiilistä - vertaisoppimisen taustaa ja kokemuksia järjestötoiminnassa. Helsinki: OK-Opintokeskus.

Pruuki, L. 2008. Ilo opettaa. Tietoa, taitoa ja työkaluja. Helsinki: Edita.

Repo-Kaarento, S. 2007. Innostu ryhmästä. Miten ohjata oppivaa yhteisöä. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Valke, A. 2012. Esipuhe teoksessa Fields, M. & Plathan, S. (toim.) Tietoa, taitoa ja hyvää fiilistä - vertaisoppimisen taustaa ja kokemuksia järjestötoiminnassa. Helsinki: OK-Opintokeskus.

Virkkala, J. 1999. Mikä näppäreissä motivoi? Soittamisen motivaatio Perhonjokilaakson kansalaisopiston viulupiireissä. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.

Painamattomat lähteet

Alakotila, T. 2016. Henkilökohtainen tiedonanto.

Järvelä, M. 2017. Henkilökohtainen tiedonanto.

Järvelä, P. 2017. Henkilökohtainen tiedonanto.

Kansanmusiikki-instituutti 2017a. Näppärit. Pedagogiikka. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.kansanmusiikki-instituutti.fi/napparit/napparipedagogiikka>. 28.4.2017

Kansanmusiikki-instituutti 2017b. Näppärit. Historia. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.kansanmusiikki-instituutti.fi/napparit/napparipedagogiikka>. 28.4.2017

Tabell, M. 2008. Afroimpro. Fraseerausapuri. Saatavilla www-muodossa:
<http://www3.siba.fi/afroimpro/fraseerausapuri>. 2.5.2017

LIITE 1

HAASTATTELUKYSYMYKSET

SOINTUJEN OPETUS VASTA-ALKAJALLE

OMA OPETUS

1. Minkä muotoisia kolmisointuja (perusmuoto tai käännökset) opetat vasta-alkajalle vapaan säestyksen yksilöopetuksessa? Miksi?

- Riippuuko käännöksen valitseminen oppilaan iästä, taitotasosta tai soittomateriaalista?
- Miten opetat soinnun septimin ja teetkö sen heti lukuvuoden alussa vai vasta myöhemmin oppilaan taitojen kehittyessä?

2. Mitä oppimateriaalia käytät tunnilla teorian tukena?

3. Menetteletkö sointujen kanssa samoin pienryhmäopetuksessa (esim. vuoden mittainen kurssi) kuin yksilöopetuksessa?

(Pedagogeille, jotka eivät opeta Näppärikurssilla)

4. Mitä muutoksia edelliseen vaatisi vapaan säestyksen lyhytkurssi, jossa oppilaat ovat eritasoisia, mutta samassa ryhmässä (PT 1-MOT)?

- Annatko pidemmällä olevien oppilaiden soittaa sellaisilla käännöksillä, mitkä ovat heille kullekin ennestään tuttuja?
- Minkälaisia käännöksiä valitset aloittelijoille?
- Vai pyritkö opettamaan samat käännökset koko porukalle?

NÄPPÄRIKURSSI

5. Näppärikurssilla on mukana oppilaita, jotka eivät ole vielä koskaan soittaneet kolmisointuja, mutta ovat innokkaita oppimaan. Miten opettaisit soinnut heille, jotta he pääsisivät mahdollisimman pian osallistumaan musisointiin?

- Olisiko hyvä pyrkiä yhtenäiseen kuulokuvaan mahdollisimman samanlaisten käännösten avulla koko ryhmässä?
- Valitsisitko enemmän soitujen yksinkertaistamisen iloisen soittokokemuksen säilymiseksi vai parhaaseen mahdolliseen soinnilliseen lopputulokseen tähtääviä soitumuotoja, jotka toisaalta saattavat olla aloittelijalle liian iso haaste viikonlopun ajan?

kitarakomppia alkuun

laulu 1. säk

soitto senza rep.

laulu 2. ja 3. säk +chop

soitto con rep A-duurissa

viulut "break" kompilla tauko alussa

laulu 4. säk. +advanced soitto D-duurissa

Lännen kopein tyttö

KOMPPI

Trad., sov. Natalie Hargreaves/Alina Järvelä

Suom. san. Antti Huntus

SÄKEISTÖ 1

1. Kul - run ker - ran löy - sin ko - ri - an kuin kuk - ka - sen, ennen

e - sit - täy - ty - mis - tä sain jo häl - tä ruk - ka -

sen. Hän o - li vii - le - ä ja ko - pi a - ja liik - keis - sän - sä tosi no - pi a. -

42

D D A A D E A A

50 **BREAK**

A A E A

58

D D A A D E A A

66 **SÄKEISTÖ 4**

D D D D D D A D

74

G G D D G A D D D

1. 2. **Fine**